

Bioložka, šlechtitelka a průkopnická zahradnice se ve své nové knize *Tao zeleninové zahrady* zabývá praktickými metodami pěstování zeleniny i hlubší podstatou zahradničení podle základních myšlenek taoismu, tj. s důrazem na rovnováhu, flexibilitu, intuici, neusilování a ctění základní podstaty zahradníka i jeho rostlin.

Autorka se zaměřuje na některé nejoblíbenější zeleniny domácích zahrad, zvláště na rajčata, fazole, hrách a listovou zeleninu, a ukazuje na jejich příkladu základní principy a postupy, které zahradníci potřebují znát k úspěšnému pěstování jakékoliv jedlé plodiny.

Nabízí hojnost praktických rad, jak pěstovat bez chemie, jak se vypořádat s problémem plísně bramborové, jak si založit domácí semennou banku a dlouhodobě skladovat semena, jak „dehybridizovat“ hybridy a vyšlechtit si vlastní odrůdy.

Deppe také zve čtenáře do své „zahrady naťových zelenin“ a představuje novou metodu pěstování nazvanou *eat-all greens*, která přináší vyšší výnosy na menší ploše při vynaložení méně práce, než je běžně obvyklé. Rodina si takto může na maličké zahrádce i na balkoně ve městě vypěstovat všechnu naťovou zeleninu na léto i na zmrazení a na usušení na zimu.

Tao zeleninové zahrady je určeno pro zahradníky všech úrovní, od začátečníků po zkušené pěstitele, a poskytuje jedinečný vztahový rámec – okno do světa přírody, do zahrady a do nás samých. Jak říká Carol, součástí naší přirozené povahy je lovecký a sběračský pud. Proto vytváříme svoje zahrady jako místa, jež ideálně uspokojují naši touhu lovit a sbírat.

Přeložila Pavla Kosinová. Předmluvu k českému vydání napsal Marek Kvapil.

Knihu doprovází šestnáctistránková barevná příloha.

„*Tao zeleninové zahrady* je další naprosto geniální kniha Carol Deppe. Je vtipná, moudrá a osvěžující ve způsobu, jímž zpochybňuje staré domněnky, napěchovaná informacemi o zahradničení – a navíc je to opravdu dobré čtení.“ – Deborah Madison, autorka *Vegetable Literacy*

„Existují tři důvody, proč přečtením této knihy nepromrháte svůj čas:

1. Kniha poskytuje cenné praktické informace, které jinde nenajdete.
2. Kniha vyvrací některé mýty alternativního zemědělství a zahradničení.
3. Kniha vás naučí, jak bez chemie posílit odolnost zahrady.“ – Marek Kvapil (www.permaseminka.cz) v úvodu knížky

Carol Deppe, původní povoláním molekulární genetička (PhD. z Harvardu), dnes oregonská šlechtitelka rostlin a zahradnice, se specializuje na vývoj volně dostupných odrůd plodin pro organické pěstování, pro trvale udržitelné zemědělství a pro přežití lidstva dalších tisíc let. Česky jí vyšla kniha *Nezdolný zahradník* (DharmaGaia 2017).

Více informací najdete na jejím webu caroldeppe.com.

Obsah

Úvod

1. Úcta k Zemi

Zahradničení podle vzoru přírody – ale jaké přírody a jakých vzorů? Myslela příroda na všechno? Být příslušníkem klíčového druhu. Organicky, a víc než to.

2. Úcta k základní povaze rostlin

Slunce, Země, vzduch, voda, teplo. Co můžeme pěstovat? Předpokládaný termín posledních a prvních mrazů. Slunce a odolnost vůči zastínění. Někdo to rád horké, někdo studené. Kdy všechno vysít. Průvodce setím.

3. Úcta k vlastní základní povaze

Průzkum vašeho vnitřního zahradníka. Plánování versus spontaneita. Struktura, práce a svoboda.

4. Přizpůsobivost

Výběr zahradnických stylů a metod. Největší zisk z malé zahrádky. Dobrovolníci. Jak jíst plevel – pampelišky, merlík, šrucha. Zahrada připravených.

5. Rovnováha

Ambiciózní versus střízlivý. Jak velkou zahradu? Limitující faktory. Nadbytečná orba. Nadbytečné zalévání. Nadbytečné hnojení. Příliš mnoho škůdců. Umět včas přestat.

6. Nedělání

Odvážit se nedělat. Jak nerýt, nekopávat, nesekat a neošetřovat úplně všechno. Dvacet čtyři dobrých míst, kam nesázet stromy. Sedm důvodů, proč nepokácet strom. Třicet sedm důvodů, proč nepěstovat různé zeleniny. O nepěstování

purpurových květin před domem z oranžového zdiva. Košile s květinovým vzorem přitahují včely. Plevel pojmenovaný jinak většinou zůstává plevelem.

7. Začátky – rajčata

Začněte s něčím, co máte opravdu rádi. Druhy a barvy rajčat. Nejlepší chuti. Třicet zajímavých volně opylovaných odrůd rajčat. Začínáme s rajčaty ze semen – pěstování sazenic. Sázečí substrát na klíčení semen a pěstování sazenic. Příprava půdy. Otužování a výsadba sazenic. Má mrkev opravdu ráda rajčata? – dobrodružství zahradnice. Smíšené kultury. Opora a výživa. Zalévání a mulčování. Proč bude brzy nemožné pěstovat běžné tradiční odrůdy rajčat a co s tím dělat – plíseň bramborová. Opatření proti plísni bramborové. Hybridní odrůdy rajčat rezistentní vůči plísni bramborové. Tradiční a volně opylované odrůdy rajčat rezistentní vůči plísni bramborové. Proč nejchutnější rajčata nemusejí být ta, která dozrála na rostlině. Použití zelených rajčat.

8. Ošetřování – pletí

Vyhňte se, zpozděte, odstraňte. Zahradnice čelí merlíku osobitým stylem. Americká čtvercová motyka. Nákup, použití a broušení široké motyky. Nákup, použití a broušení Colemanovy motyky. Třmenová plečka. Kolová plečka. Elektricky poháněná plečka a elektrický rotavátor

9. Nevědění – dýně

Dobrodružství nevědomosti. Dokonalá polykultura – dýně a přezimující kadeřávek. Dýně ‚Candystick Dessert Delicata‘. Dýně ‚Lofthouse Landrace Moschata‘. Omluva dýni. Vaření

z ořechové dýně. Pěstování podle Měsíce. Rozmlouvání s rostlinami. Správné porozumění.

10. Výkon bez námahy – zahrada naťové zeleniny

Zahrada bez práce – jen zasejte a sklízejte. Nutričně nejdůležitější plodina na domácí zahradě. Listy versus hlávky nebo řapíky. Podstatná úloha vaření. Použití naťové zeleniny v polévkách a dušených pokrmech. Zelená míchanina. Sklizeň a zpracování naťové zeleniny. Mražení naťové zeleniny. Sušená zelenina a bylinné čaje. Fermentovaná naťová zelenina. Pěstování naťové zeleniny. Jedenáct výborných odrůd naťové zeleniny.

11. Hrách a fazole

Poutání vzdušného dusíku a luštěniny. Suché zrno nebo jedlé lusky nebo zrno na zeleno. Pnoucí hrách a opory. Hrášek na zeleno. Hrách s jedlými lusky. Pěstování hrachu. Semena luštěnin předkličujte, ale neuduste. Hrách a fazole sklízejte průběžně. Sklizeň a použití hrachu s jedlými lusky. Typy odrůd fazolí – odrůdy na zeleno, na suché zrno, na loupání. Tyčkové fazole. Pěstování fazolí. Pěstování tyčkových fazolí na kukuřici. Sklizeň a použití zelených fazolek.

12. Radost

Skákejte radostí. O přepravě zeleniny. Meditace při pletí. Všímavost. Prostá potěšení. Západ slunce.

13. Završení – osivo

Cykly a kruhy. Vlastnoruční semenná banka. Svět se nezboří, když si nebudete všechno osivo pěstovat sami. Příprava semen

k dlouhodobému skladování. Obaly na skladování semen. Osm mýtů o pěstování osiva. Vytvořte vlastní moderní krajové odrůdy. Omlazení tradičních odrůd. Šlechtění plodin pro organické systémy pěstování. Dehybridizace hybridů – rajčata rezistentní vůči chorobám. Geny a genetika rajčat. Šlechtění tradičních odrůd rajčat pro zítřek.

Rejstřík

Ukázky: 2. kap. Úcta k základní povaze rostliny

Kdysi dávno ve staré Číně se k císaři donesla zpráva, že velký mudrc Tchaj Kchuej se usídlil na blízké hoře Čchu-c'. „Právě opravdového mudrce teď potřebuji,“ řekl Žlutý císař svým ministrům. „Zdá se mi, že čím déle vládnu, tím méně o tom vím. Vyhledám toho mudrce a zeptám se ho, jak mám spravovat říši.“ A tak se Žlutý císař vydal v kočáru k hoře Čchu-c' v doprovodu svých ministrů, rádců a vojenské eskorty.

Když císař a jeho družina doputovali na úpatí hor, ocitli se v hlubokém lese protkaném mnoha stezkami a ztratili cestu. Brzy přišli na otevřenou louku, kde malý chlapec hlídal stádo koní, kteří se popásali poblíž bystřiny protékající loukou. Chlapec vypadal asi na osm let. Pohodlně se vezl na hřbetě koně, který neměl sedlo ani uzdu.

„Hej, chlapče,“ zavolal na něj císař z okénka svého kočáru.

Chlapec k němu dojel.

„Nevíš náhodou, kudy se dostaneme k hoře Čchu-c' zeptal se Žlutý císař.

„Jistě,“ odpověděl chlapec a cestu jednoduše a přesně popsal.

„Děkuji,“ řekl Žlutý císař. „Nevíš náhodou, kudy se jde k sídlu mudrce Tchaj Kchuej?“

„Jistě,“ řekl chlapec a popsals cestu. „Ale teď zrovna není doma.“

„Dobrá,“ řekl Žlutý císař. „Jsi opravdu podivuhodný chlapec! Pověz mi... nevíš náhodou, jak spravovat říši?“

„Jistě,“ řekl chlapec. „Musíš se o říši starat přesně jako o koně.“

„To znamená jak?“ zeptal se Žlutý císař.

Chlapec odpověděl. „Péče o koně je snadná. Musíš se jenom zbavit všeho, co škodí přirozené povaze koní.“

Žlutý císař chvíli seděl jako omráčený. Potom vystoupil z kočáru a padl tváří k zemi před chlapcem na koni.

Chlapec se usmál a lehce kývl na pozdrav. Pak se chlapec a kůň pomalu odebrali zpátky ke svému stádu.

Slunce, země, vzduch, voda, teplo

Pro všechny zelené rostliny je slunce zdrojem energie, kterou potřebují k přeměně látek přijímaných ze země, vody a vzduchu na stavební látky svých těl. Když vysejeme nebo vysadíme svoje rostliny do venkovní půdy, obstaráme jim tím zemi a vzduch. Půdní vláha, déšť nebo naše zálivka poskytují vodu. Rostliny také potřebují správné množství tepla. Mohou fotosyntetizovat a provádět složité přeměny pouze v určitém rozmezí teplot, které se různí podle druhu a odrůdy. Proto pěstujeme rostliny vhodné do naší oblasti. A sázíme je ve správnou roční dobu, aby dostaly správné množství tepla a měly dostatek času poskytnout úrodu. To je pro pěstování zeleniny podstatné. Ostatní jsou detaily.

Jestliže jenom vyjdeme do zahrádky, rýpneme do travního drnu a na povrch půdy rozhodíme semena zelenin, je nepravděpodobné, že dokážou vyklíčit, zakořenit a vyrůst v něco užitečného. Tráva je už zakořeněná a její kořeny jsou příliš silnou konkurencí nových semen v potřebě vody a živin z půdy. Tráva navíc rychle doroste a nové semenáčky zastíní. Chceme-li, aby nová semena vyklíčila a vzešla, musíme obvykle odstranit stávající konkurenční vegetaci okopáním, zrytím nebo zaoráním. Na malém zahradním záhonu můžeme

dokonce drn úplně odstranit rýčem a těžkou motykou a dát ho na kompost. Potom záhon okopeme, abychom zkyprili půdu, a většinou přitom přidáme různé vylepšující látky. Kyprá půda umožní semenům snadno zakořenit. Větší zahrady nebo pole většinou dvakrát zoráme nebo projedeme kultivátorem. Při první orbě se většina stávající vegetace rozmělní a zaklopí pod povrch. Potom počkáme dva až tři týdny, až zaoraný rostlinný materiál odumře. Při druhé orbě se zapraví do hloubky zbývající kousky vegetace, které zůstaly mělko pod povrchem a začaly už obrážet. Naši plodinu vyséváme obvykle hned po této druhé orbě nebo kultivátorování.

Protože naše kulturní plodiny věnují tolik energie produkci naší šťavnaté potravy, nejsou většinou schopné konkurovat divokým rostlinám a plevelům, které svoji energii používají k přežití a rozmnožení. Plevel zeleninové zahrádky miluje. Pokud dovolíme plevelu bujet v zahradě, bude škodit přirozené povaze naší zeleniny mnoha způsoby. Oloupí zeleninu o půdní živiny, vodu a slunce. Proto se snažíme orat, sít a načasovat všechno tak, abychom svým plodinám poskytli výhodu před plevelem. Navíc fyzicky plejeme kultivátorováním, okopáváním motykou nebo ručním vytrháváním.

Naše domestikované rostliny pocházejí z různých zemí na světě s různými druhy půd. Naše domácí půda bude možná potřebovat nějaké vylepšující přísady a hnojiva, aby byla pro zeleninu optimální. Snažíme se vytvořit co nejpříznivější podmínky, aby zelenina co nejlépe rostla. Špatně pěstovaná zelenina může být malá, tuhá, vláknitá nebo hořká.

Naše zahradní rostliny si také budou konkurovat navzájem, když budou růst příliš hustě. Výsledkem budou zakrslé rostliny, které poskytují podřadné potraviny, nebo také vůbec nic. Proto jednotíme na optimální hustotu rostlin.

Vysejeme-li semena příliš mělko, nebudou mít možná dost vlhkosti k vyklíčení, nebo vyklíčí a pak vyschnou a odumřou. Vysejeme-li příliš hluboko, semena buď nevyklíčí, nebo nedokážou prorůst silnou vrstvou půdy ke světlu a odumřou. Výsev velkých a malých semen představuje dva odlišné druhy problémů. Píšu o nich v kapitolách o hrachu a fazolích a o salátech.

Obvykle vyséváme víc semen, než je na danou plochu zapotřebí; často čtyřikrát i víckrát větší množství. Předpokládáme totiž, že část z nich zničí různé živočichové. Tradičně se říkalo: „Jedno pro myš, jedno pro vránu, jedno zplesniví a jedno poroste.“ Některá semena mohou být také slabá a nevzejdou. A některá mohou být zaseta příliš mělko nebo příliš hluboko. Když semenáčky vzejdou a zakoření, jednotíme je na optimální hustotu, obvykle motykou. Na seznamech osivářských firem je často uveden optimální konečný spon u všech rostlin. Záleží na konkrétní odrůdě a na úrodnosti půdy, ale seznamy bývají dost dobré pro přibližný odhad. Pokud odrůda vytváří větší rostliny než většina ostatních odrůd této plodiny, dejte jí víc místa. Pokud je vaše půda trochu chudší než běžná zahradní zemina, dejte rostlinám trochu víc prostoru. Když se jedná o poměrně mělce kultivovanou půdu, dejte rostlinám víc místa než na záhonku rytém do hloubky dvou rýčů. Podobně necháváme rostlinám větší prostor, když budeme méně často zalévat.

Nejlepší je mít dostatek semen, abychom získali víc rostlin, než potřebujeme. Umožní nám to odstranit slabší rostliny a ponechat ty nejlepší. Získáme tak vyšší a lepší úrodu. Ale navíc nám to umožní udržovat nebo zlepšovat odrůdu v případě, že si pěstujeme vlastní osivo. Když si ponecháme osivo ze směsi rostlin, která zahrnuje i ty podřadné, naše odrůda se bude rok za rokem zhoršovat. Dobrá osivářská práce vyžaduje zachování nebo vylepšování kvality odrůdy každým rokem, a to znamená vysévat víc semen, než potřebujeme, abychom mohli vybírat a uchovávat osivo jen z průměrných až nejlepších rostlin, nikoliv z podřadných. Ale nám se nechce vysévat moc semen. Je to nejen plýtvání osivem, ale znamená to i pracnější jednocení.

CO MŮŽEME PĚSTOVAT?

Některé plodiny a odrůdy vyžadují více tepla nebo delší bezmrazou vegetační dobu, než máme u nás. V Nové Anglii, v Oregonu nebo v Kanadě nebudeme moci pěstovat venku pomeranče. A nikde v mírném podnebném pásu Severní Ameriky nelze pěstovat kávovník nebo kakaovník. Můžete zjistit, co se u vás dá pěstovat, když se podíváte do zahrad vašich sousedů, zeptáte se zkušených pěstitelů v okolí nebo nahlédnete do katalogů místních osivářských firem.

Můžete také číst knihy o zahradničení ve vašem regionu nebo se podívat na internetové stránky místní zemědělské univerzity.

Dobrym zdrojem informací mohou být i farmářské trhy – ty, které nabízejí pouze místní výpěstky. Nemusíte moc dlouho putovat po farmářských trzích, abyste získali slušnou představu, co můžete pěstovat. Jakmile uvidíte něco, co byste rádi pěstovali, zeptejte se prodejce, jestli to vypěstoval venku, nebo ve skleníku či fóliovníku.

Jinou možností je použít mapy USDA se zónami vhodnými pro různě otužilé plodiny ([www. planthardiness.ars.usda.gov](http://www.planthardiness.ars.usda.gov)). Mapa uvádí průměrné minimální zimní teploty v oblasti. Takže když jste například v zóně 8b jako Corvallis, měli byste pravděpodobně moci pěstovat všechny plodiny určené do zóny 8b a nižších, ale ne 9a a vyšších. Těmto zónám by měla odpovídat i suma letního tepla a datum posledních mrazů, ale v některých oblastech to vychází lépe a jinde hůř. Korelace bývá porušena v západní polovině země kvůli letnímu tlumícímu efektu Tichého oceánu. Také hory tuto souvislost narušují, a ty se nacházejí na většině území západu USA. Zóna je mnohem důležitější, když vysazujeme stromy a keře a máme obavy, jestli venku nezmrznou, než když uvažujeme, jestli máme dost tepla v létě a dost dlouhou vegetační dobu na pěstování zimní dýně, která potřebuje 120 dní. A bez konkrétní informace, kdy asi můžeme čekat poslední mráz, nevíme, kdy máme dýni vysít, třebaže pro ni bude vegetační doba dostatečně dlouhá. Potřebujeme znát přesné datum, kdy se v průměru vyskytuje v našem regionu poslední mráz.

Předpokládaný termín prvních a posledních mrazů

Některé rostliny jsou choulostivější, to znamená, že nesnesou mráz a musejí se sít nebo sázet až poté, co pominulo nebezpečí mrazivého počasí. Jiné snesou trochu, nebo dokonce hodně mrazu, takže se dají sít krátce i celé týdny před předpokládaným datem posledních mrazů. V podstatě potřebujeme vědět, kdy čekat poslední mráz, pro všechny výsevy.

V minulosti jsme většinu zjišťovali předpokládané datum posledního jarního mrazu od místních zahradníků, osivářských firem, školek nebo z knih o zahradničení v dané oblasti. Teď můžete takové věci zjistit na

internetu. Mohu například zvolit na svém tabletu Google/Nexus 7 hlasovou volbu a říct: „Tak, Google, jaké je průměrné datum posledního mrazu v Corvallis v Oregonu?“ (Mohla bych to i napsat, ale je to zábava, když se stačí zeptat.) První nabídka je „Data mrazivých dní pro Oregon od osivářské firmy Victory Seed“. Když na ni kliknu, otevřu stránku se seznamem asi čtyřiceti měst v Oregonu s jejich průměrnými daty prvních podzimních a posledních jarních mrazů, kde je zvláště Corvallis. Uvádí, že datum posledního jarního mrazu je tu průměrně 11. květen. A první podzimní mráz přichází průměrně 8. října. Informace společnosti Victory Seed pokrývají celé USA, ale nikoliv Kanadu. Podobně ale lze vyhledat na Googlu údaje pro Kanadu od kanadských osivářských firem.

Průměrné datum posledních mrazů je průměrný údaj pro dané město nebo meteorologickou stanici. Pro vaše místo byste měli něco ubrat nebo přidat podle konkrétního mikroklimatu. Například moje domácí zahrada se nachází nízko v mrazové kotlině, takže přidám týden a dostanu se z 11. na 18. května. A pak přidám ještě trochu, abych dostala datum, kdy bude nepravděpodobné, že by mrzlo v kterémkoliv roce. Chci vysadit choulostivou zeleninu po posledním skutečném letošním mrazu, ne po posledním průměrném datu. Dělam to proto, že v polovině let bude průměrné datum ještě příliš brzy na výsadbu choulostivé zeleniny. Konec května považuji za dobu, kdy je nepravděpodobné, že bude ještě mrznout. To je odhad, který potom upravíte podle vlastních zkušeností. Podle mojí zkušenosti je dost bezpečné vysazovat citlivé rostliny v mojí zahradě 1. června nebo později. Je velmi nepravděpodobné, že by mi je zničil mráz. Kdybych sázela třetí týden v květnu, v mnoha letech bych tím získala náskok, ale řekla bych, že každých 3–5 let bych o rostliny přišla. Takže kdykoliv návod k pěstování říká „vysadit po nebezpečí posledních mrazů“, pro moji konkrétní zahradu v mikroklimatu mrazové kotliny to znamená datum 1. června.

Také v říjnu pozorně sleduji předpověď počasí a vyhlížím první mráz. Některé plodiny mohou v zahradě přezimovat, ale mnohé se musejí sklídit před prvním mrazem. Obzvláště sklizeň zimních dýní musím dokončit před prvním mrazem, protože i lehký mráz poškodí jejich skladovatelnost. Silnější mráz je poškodí natolik, že po uskladnění shnijí.

Rozmezí mezi průměrným posledním jarním mrazem a průměrným prvním podzimním mrazem představuje délku vašeho průměrného období bez mrazu. Toto číslo často používáme ke zjištění, jestli je naše vegetační doba dost dlouhá na pěstování určité odrůdy zeleniny.

Slunce a odolnost vůči zastínění

Některé druhy zeleniny potřebují víc slunce než jiné. Obecně plodiny pěstované pro plody potřebují plné nebo téměř plné slunce. Plodiny, u nichž se sklízí list nebo stonky, mohou většinou dobře plodit i v částečném stínu. Kořenová zelenina bývá v potřebě slunečního svitu někde uprostřed mezi plodovou a listovou zeleninou. Ale záleží i na druhu, a dokonce i na odrůdě. Některé odrůdy jedné plodiny mohou lépe prospívat ve stínu než ostatní. Semenářské katalogy často uvádějí informace o potřebách slunečního svitu obecně pro druh, ale většinou neoznačují odrůdy tolerantnější vůči zastínění. Musíte to vyzkoušet a uvidíte.

Všechny druhy stínu nejsou stejné. Hluboký stín vrhaný budovou nebo některými stromy brání slunečnímu svitu mnohem víc než lehký stín jemně olistěných dřevin.

Není jedno, v kterou hodinu se slunce k rostlinám dostává. Pokud je vaše zahrada zastíněná na začátku nebo na konci dne, moc to nevádí, protože tehdy jsou sluneční paprsky méně přímé a méně účinné pro fotosyntézu rostlin, než když slunce stojí nad rostlinami.

Většinu listové a naťové zeleniny můžete dobře pěstovat, i když na ně denně svítí slunce jen několik hodin. Ale s plodovou zeleninou, jako jsou rajčata nebo dýně, je to těžší. Ale můžeme to změnit pěstováním v zastíněných zahradách ze sazenic. Jeden můj kamarád má zahradu hluboko v lesích a má denně jen několik hodin slunečního svitu; jen těch několik hodin, kdy je slunce téměř v nadhlavníku. Přesto dokáže pěstovat kukuřici a dýně, dokonce veliké dýně s dlouhou vegetační dobou ‚Sweet Meat-Oregon Homestead‘. Trik spočívá v tom, že všechno, co by normálně potřebovalo víc slunce, než má k dispozici, pěstuje ze sazenic; dokonce i plodiny, které se obvykle pěstují z přímého výsevu, jako jsou kukuřice, hrách a fazole.

Rozpěstuje rostliny ve skleníku na plném slunci a dá jim tak dostatečný náskok, takže stihnou dát úrodu před koncem vegetace.

V oblastech mírného podnebného pásma s postupujícím létem dopadají sluneční paprsky pod větším úhlem k zemskému povrchu. Znamená to, že je-li vaše zahrádka na začátku léta pro některou plodinu příliš zastíněná, bude mít možná později v létě slunce dostatek. Pokud je vaše zahrada příliš stinná na pěstování keříčkových fazolí nebo kukuřice v obvyklých termínech, zkuste použít odrůdy s kratší vegetační dobou a vysejte je později.

Některé rostliny nemají rády horko a rostou lépe na chladnějším, částečně zastíněných místech. Zjistila jsem, že listová zelenina a hrášek vyseté uprostřed léta mohou lépe prospívat v částečném stínu mezi řádky kukuřice než na plném slunci. Při výsevu brzy na jaře dávají v našem podnebí rozhodně přednost plnému slunci.

Hodina slunečního svitu v Texasu není stejná jako hodina slunečního svitu v Kanadě. Pokud žijete na jihu Spojených států, což znamená pás od jižní Kalifornie přes Texas až po Georgii a Floridu, vaše zahrada je vystavena přímějšímu slunečnímu paprskům než u nás v severnějších zeměpisných šířkách. Když mohu některou odrůdu v Oregonu pěstovat jen na přímém slunci, budete ji dál na jihu moci pěstovat dobře v částečném stínu. Opravdu, mnohé odrůdy, které jinde v USA dávají přednost slunci, budou u vás prospívat v polostínu.

NĚKDO TO RÁD HORKÉ, NĚKDO STUDENÉ

Některé rostliny nerostou dobře v chladném počasí, i když nejsou poškozeny mrazem. Například hrách většinou vyséváme dřív než kukuřici. Obojí může ve fázi semenáčku vážně namrznout. Ale hrách má raději poměrně chladnější počasí a roste dobře i v zimě. Kukuřice potřebuje větší teplo. Když ji vysejeme příliš brzy, semena neklíčí a leží v zemi, dokud nezplesniví nebo je nesežere hmyz.

Některé naše plodiny, zvláště listová a kořenová zelenina, dávají jednoznačně přednost chladnějšímu počasí, takže je pěstujeme jen na jaře a na podzim, a ne uprostřed léta. Některé druhy listové zeleniny navíc při výsevu v nesprávnou dobu vybíhají do květu. To znamená,

že ještě jako malé rostlinky vykvetou a vytvoří semena, aniž by nám poskytly úrodu potravy.

Jednotlivé odrůdy jedné plodiny mohou mít odlišné požadavky a vlastnosti, co se týče otužilosti, odolnosti vůči chladu a horku a sklonu k vybíhání do květu. Některé mohou být například určené k podzimnímu a jiné k jarnímu či letnímu výsevu. Pokud jsou katalogu ředkvičky nebo kedlubny s dobou výsevu v rozmezí mnoha měsíců, někdy se jedná o stejné odrůdy a jindy o speciálně jarní či podzimní. Musíte v katalozích pozorně číst popisy odrůd.

Mimochodem, návody k pěstování na obalech semen bývají často zavádějící. Informace na sáčku se semeny se obvykle týká obecně druhu rostliny a popisuje, jak se pěstují její nejrozšířenější odrůdy, což může, ale nemusí odpovídat odrůdě v sáčku. Tak například hodně ředkviček se pěstuje od jara do podzimu, ale neplatí to pro takzvané zimní ředkvičky. Ty se nikdy nesejí na jaře. Vysévají se v létě pro podzimní sklizeň. Ale návod na sáčku se semeny zimních ředkviček je obvykle stejný jako pro ostatní celoroční odrůdy. Často je třeba hledat informace o konkrétní odrůdě v hlavním katalogu osivářské firmy a nespoléhat se na návody na obalech.

Kdy všechno vysít

V následujícím *Průvodci setím a sázením* je obecné schéma setí, které jsem sestavila podle různých zdrojů i podle vlastních zkušeností. Protože je odvozeno od předpokládaného posledního mrazivého dne na jaře, mělo by dobře fungovat všude.

Žijete-li na jihu, budete možná na rozdíl ode mne moci sít víc plodin na podzim pro zimní pěstování. Asi budete také sít víc listové zeleniny na jaře a na podzim, nebo jenom na podzim, místo pěstování uprostřed léta.

V místech s drsnějšími zimami, než jsou u mne, budou možná moje dvě skupiny plodin vysévaných před posledním mrazem omezeny na jedinou. To znamená, že všechny výsevy před vaším očekávaným posledním jarním mrazem označíte „vysít, jakmile se na jaře dá zpracovat půda“. A nebudete také pěstovat tolik plodin k přezimování.

Názvy plodin jsou vytištěny **tučně**, když se ve schématu výsevů objeví poprvé. Například salát sejeme poprvé brzy na jaře, proto je tam vytištěný tučně; ale vyséváme další várky, takže v dalších termínech je vytištěn standardním písmem. Když se plodina vysévá na jaře a na podzim, ale ne v létě, její název je napsaný kurzívou, když se vysévá na podzim poprvé.

Rajčata, papriky, lilky a artyčoky jsou tropické rostliny, které většinou rozpěstujeme v místnosti s umělým přisvětlováním a vysazujeme je jako sazenice, když pomine nebezpečí posledních mrazů. Cukety, okurky a melouny se také často pěstují ze sazenic, aby poskytly dřívější sklizeň. Jsou to choulostivé rostliny a také se vysazují, když nehrozí mráz.

PRŮVODCE SETÍM A SÁZENÍM

Časné jaro (může mrznout)

roketa, zelí, mrkev, čekanka, endívie, bob, cizrna, listová zelenina, kedlubny, salát, hořčice, pastinák, hrách, hrách OSU (odrůdy hrachu vyšlechtěné Oregonskou státní univerzitou; jsou rezistentní vůči výrůstkové virové mozaice hrachu, fuzarióze a padlí; na přímořském Severozápadě se mohou vysévat po celé jaro až do léta), **ředkvičky, špenát.**

Jaro (mohou být lehké mrazy)

řepa, brokolice, zelí, kapusta, mrkev, mangold, kadeřávek, kukuřice, řeřicha, cizrna, listová zelenina, kapusta, kedlubny, čočka, salát, cibule, petržel, hrách OSU, brambory, quinoa, ředkvičky, tuřín, shungiku (jedlá chryzantéma), **špenát, vodnice.**

Když pomine nebezpečí jarních mrazů

amarant (na zrno/na nať), **jednoleté (letničkové) bylinky, fazole, řepa, brokolice, růžičková kapusta, zelí, žlutý meloun** (cantaloupe), **mrkev, kadeřávek, kukuřice, kozlíček polníček, čínské fazolky** (vigna), **řeřicha, okurky, kopr, mochyně, kadeřávek, salát, cibule, petržel, hrách OSU, tykev, quinoa, fazol šarlatový,**

tuřín, **sója**, špenát, **letní dýně** (cuketa, patizon), **zimní dýně**, choulostivé sazenice, tuřín, **vodní meloun**.

V létě (některé jako následné plodiny, jiné pro podzimní nebo zimní sklizeň nebo pro přezimování)

amarant (na nať), roketka, keříčkové fazole, řepa, brokolice, růžičková kapusta, zelí, **artyčok**, mrkev, mangold, čekanka, pažitka, koriandr, kadeřávek, řeřicha, kopr, kapusta, kedlubny, pórek, *hořčice*, cibulka na zeleno, čínské zelí, petržel, pastinák, hrách OSU, ředkvička, vodnice.

Pozdní léto (pro podzimní a zimní sklizeň nebo pro přezimování)

roketka, *řepa*, brokolice, zelí, mrkev, mangold, čekanka, koriandr, kadeřávek, kozlíček polníček, řeřicha, *endívie*, kapusta, kedlubny, *salát*, **cibule Walla-Walla** (přímý výsev pro přezimování), cibulka na zeleno, čínské zelí, petržel, hrách OSU, *salátová čekanka*, ředkev, *listová zelenina*, *shungiku*, špenát, vodnice.

Od začátku do poloviny podzimu (krycí a přezimující plodiny)

krycí plodiny, **cibule prorůstavá** („poschod'ová“), *bob*, **česnek**, *salát*, *listová zelenina*, *hrách*, hrách OSU, špenát.